

Foredrag holdt ved en Udflugt af Det kgl.
nord. Oldskriftselskab d. 29. Juni 1919
til Roskilde og Lejre.

Af Musæumsdirektør *Oppermann.*

Højtærede Forsamling.

Samtidig med at Lensgreve Johan Ludvig Holstein tog fat paa Ombygningen af Lejregaard, gik han i Gang med Omdannelsen og Anlægget af de tilstødende Haver. Af disse hans Anlæg er saa godt som intet bleven bevaret. Kun den bekendte Allé, der i lige Linie gaar fra Familiebegravelsen mod Vest, gennem Slotsgaarden og videre ind mod Roskilde, har faaet Lov at udvikle sig efter den oprindelige Plan og vidner gennem sin imponerende Længde og Skikkelse om Bygherrens Storsyn paa Plantningernes Omraade.

Grev Johan Ludvigs Haveanlæg delte sig i tre Partier. Den franske Have med Terrasserne syd for Slottets Hovedfacade — Kaskaderne paa den søndre Side af Aaen omtrent ved den lille Bro i Parkens østre Del — og endelig, det kuriøseste af det Hele, det saakaldte »historiske, genealogiske, peripatetiske Akademi«, der laa i den nuværende Dyrehave.

Det franske Anlæg foran Slottet udgjorde Havens centrale Del. De ydre Betingelser for dette Anlæg var dog i flere Henseender meget ugunstige. Den ideelle franske Have deler sig, saaledes som det kendes fra Versailles, i tre Hovedpartier. Parterret, den brede, planerede Plads foran Slottet med Vandspringene, Vandbassinerne, Statuerne og Blomsterpartierne. Terrasserne, der danner

Overgangen til det tredje Led, de lavere liggende Busketter paa den vidtstrakte plane Slette med de lange, lige Alléer, de festlige Perspektiver og de arkitektonisk udformede Afsnit, der altsammen er symmetrisk ordnet efter Slottets Hovedaxe.

Ved Ledreborg var der strengt taget kun Plads for Terrasserne. Slottet ligger for tæt ved Skrænten, det er umuligt at skabe et nogenlunde veludviklet Parterre umiddelbart foran dets Hovedfacade. Ej heller for de regulære Busketter var Betingelserne til Stede. Dalen er snæver, der var ingen Mulighed for at skabe den plane Slette, der er deres Forudsætning. For Anlægget af Terrasserne var Forholdene derimod særdelees gunstige, og de synes ogsaa at have været udnyttede med Bravour. — Om hvordan de har virket, kan man til en vis Grad danne sig en Forestilling ved at sammenligne de nuværende Terrasser med Tegningen til de oprindelige, der er gengivet i Pontoppidans »Danske Atlas«. Som det vil ses, afviger Tegningen og de nuværende Anlæg ret betydeligt fra hinanden; ingen af dem er dog i fuld Overensstemmelse med det gamle Anlæg. — Fælles for Pontoppidans Tegning og de nye Anlæg er Terrassernes Antal, der maa sættes til 10. Fælles er ogsaa de forskellige Terrassers vexlende Bredde, der dog mere anes end ses paa Tegningen. — Vidt forskellig er derimod Terrassernes Længde samt det centrale Parti med de omfattende Trappeanlæg. Ved dette sidste viser den gamle Tegning en langt pompøsere Opbygning; navnlig er Forskellen mellem de fremskudte og tilbagetrukne Partier, der har en saa afgørende Betydning for Helheden, langt klarere accentueret.

Spørges der nu, i hvilken Udstrækning de oprindelige Anlæg har været i Overensstemmelse med den gamle Tegning, bliver det vanskeligt at give et fyldestgørende Svar. Sikkert er det dog, at det oprindelige Terrasseanlæg ikke kan have været saa bredt, som Tegningen angiver. Nogle Bøge, der er over 200 Aar, altsaa ældre end Haven, staar mod Vest et godt Stykke inde paa det Areal, der efter Tegningen skulde have været udlagt til Terrasserne. — De mange Statuer, som ses paa den gamle Tegning, har næppe

existeret, og det er ogsaa tvivlsomt, om de klippede Laurbærtræer paa Postamenterne nogensinde har været realiseret.

Efter hvad Pontoppidan meddeler i Danske Atlas, var Ledreborgs Haveanlæg i Henseende til Springvand paa Højde med Datidens Krav. De var 9 i Tallet og kastede Vandet indtil 10 Alen i Vejret.

Om den førnævnte Kaskade, som i sin Tid blev anset for en fremragende Seværdighed, ved man kun lidt. Den skal have været 40 Alen høj og haft 10 Afsatser. — Ogsaa om det »historiske, genealogiske, peripatetiske Akademi« er det vanskeligt at danne sig et klart Begreb. Pontoppidan meddeler, at det var anlagt efter Grev Johan Ludvigs egen »Intension«. Det bestod af en Række Spadseregange, som skar hinanden under skæve Vinkler og hist og her samlede sig i kantede eller runde Pladser. Ved at gennemvandre disse Veje og læse de paa mangfoldige Statuers, Busters og Obeliskers Fodstykker anbragte Indskrifter skulde man, som der skrevet staar, »faa bekræftet sit forud fastsatte Begreb om alle Danske, Svenske, Sachsiske og Engelske Kongers Regerings Følge.« — Af de mange Statuer og Busters, som udgjorde en saa væsentlig Del af dette Anlæg, er nu kun faa bevaret. Nævnes kan Statuerne af Knud den Store og Dronning Margrethe samt Busten af »Ole« den hellige. Ogsaa de to navnløse Buster, som nu har fundet Plads nedenfor Terrasserne, skriver sig, hvad deres Form og Stil tydeligt viser, fra det peripatetiske Akademi.

For Grev Johan Ludvigs forskellige Haveanlæg har der næppe været nogen lang Levetid beskaaret. Allerede inden han døde i 1763, begyndte Reaktionen mod den franske Havekunst at rejse Hovedet. Man vilde tilbage til Naturen. Det romantiske Natursværmeri kom i Flor. De engelske eller rettere de kinesisk-engelske Haveanlæg begyndte at trænge sig frem. Grev Johan Ludvigs pragtfulde Terrasser maa sandsynligvis tidligt være kommen i Forfald, hvad der forklares af, at de vidtløftige Trapper og Afsatser kun skal have været bygget af Træ. For 100 Aar siden var Omdannelsen, der synes at være gaaet jævnt for sig, alt vidt fremskredet, hvad der fremgaar af de

100-aarige Bøge, som nu vokser i Udkanten af det oprindelige Anlæg. Men endnu i en Række af Aar gjorde Hovedterrasserne sig stærkt gældende i Terrainets Form, saaledes som det fremgaar af S. H. Petersens Radering i Billedværket »Danske Egne«, der udkom i Aarene 1819 til 1823. — Først omkring 1860 synes de sidste Spor af dem fuldstændig forsvundne; en bølgende, græsklædt Skraaning indtog deres Plads. Ogsaa Kaskaden og det genealogiske, peripatetiske Akademi skal tidligt være smuldret væk. For det sidstes Vedkommende blev en Del af Statuerne benyttet som Dekorationer i andre Dele af Parken. — I al Stilfærdighed havde den engelske Havekunst sejret over den franske.

Forskellen mellem disse to Arter af Havekunst er dybtgaaende og alt i alt særdeles karakteristisk for de to Tidsaldres Livsopfattelse.

Den franske Havekunst bundet i Menneskets Trang til at herske over Naturen, ordne og organisere den. Den engelske bæres af Naturbegejstring og Naturtilbedelse. Den ønsker, at Naturens Vidunderlighed skal udfolde sig i sin fulde Glans..

Den franske Havekunst vil besejre alle Tilfældigheder og fuldstændig forme baade Planter og Terrain efter sit Behov. Den engelske kæler for alle Tilfældigheder og benytter dem til at give Anlægget Afvexling.

I det franske Haveanlæg fejrer Logik og Konsekvens store Triumfer. Det engelske byder paa det uventede og overraskende.

Bortset fra Tidsaand og Mode var det i og for sig naturligt, at den engelske Havekunst sejrede over den franske i Ledreborg Park. Terrainet er som skabt for et engelsk Anlæg. De høje Skrænter, de dybe Slugter, Dalbunden med den bugtede Aa, rummer mangfoldige Muligheder for Udviklingen af karakteristiske og ejendommelige Partier. Og disse Muligheder er gennemgaaende bleven udnyttet med stort Snille og understøttet gennem Beplantningen. Bøg og Eg, Poppel og Ask og Birk og Gran veksler med Pil og mangfoldige andre Træsarter og Buske, hvis forskelligt farvede Løv øger den koloristiske

Helhedsvirknings Rigdom, der yderligere fremhæves af, at Træerne snart samler sig i Grupper, snart staar frit, hvert udviklende sig efter sin særegne Natur.

I de sidste Decennier er Sansen for den franske Havekunts arkitektoniske Fortrin atter vaagnet herhjemme. I Ledreborg Park har dette sat dybe Spor.

Den sidst afdøde Lensgreve Holstein-Ledreborg har med stor Pietet søgt at genskabe noget af den gamle Slotshaves formfulde Skønhed. Med stor Bekostning har han genrejst Terrasseanlægget foran Hovedbygningen. Ved Afgravningerne genfandtes de gamle Gange, saa det kan med nogenlunde Sikkerhed fastslaas, at de nye Terrassers Plads i Terrainet er i Overensstemmelse med de oprindeliges. — Ogsaa paa det genealogiske, peripatetiske Anlæg rettede Greven sin Opmærksomhed. De gamle Gange og Rotunder blev i stor Udstrækning genfundne og bragt i Orden, og en Del af Statuerne og Mindestøtterne er atter bleven ført tilbage til Anlægget. Som Resterne af det peripatetiske Akademi nu staar, ejer det en ejendommelig Stemning, der skyldes Vexelvirkningen mellem de brede Bøge og de forvitrede, altid smagfuldt formede Mindesmærker.

Paa Grund af Nyindretningen af Terrasserne har det været nødvendigt at flytte Havens højt ansete, i en senere Tid erhvervede Skulpturværk, Jerichaus Adam og Eva efter Syndefaldet. Denne Marmorgruppe var anbragt i Plainen til Venstre for Slottet, nu staar den paa Toppen af Bakken lige overfor.

Blandt danske Herregaardshaver er Ledreborgs berømt. Dette skyldes dog ikke alene dens Skønhed, men ogsaa den storslaaede Liberalitet, hvormed Greverne Holstein altid har ladet den være tilgængelig for Publikum. Aar efter Aar har den været til Glæde for Mennesker i Tusindvis.
